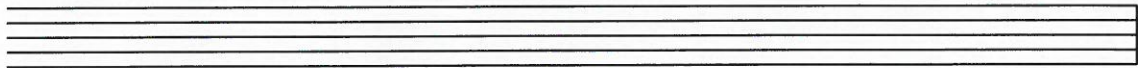

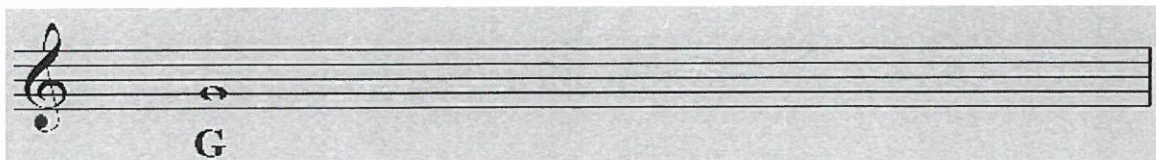
1. Notplan och G-klav

Vårt svenska språk är ju uppbyggt av bokstäver som kan bilda tiotusentals ord. När man sedan sätter ihop orden till meningar kan man berätta de mest fantasifulla berättelser. På samma sätt kan vi med hjälp av noter bygga upp och skapa i princip allt det som vi idag kallar för musik. Visst finns det många duktiga och kända musiker som inte kan läsa eller skriva noter. Detta beror säkert på många orsaker, t.ex i ett rockband är det vanligast och säkert mest praktiskt att man lär sig genom att lyssna och härma, alltså på *gehör*. Sen är det nog rätt vanligt att man aldrig fått detta med noter förklarad på ett bra och lättfattligt sätt. Men det häftigaste med att kunna lite noter är man kan lära sig spela och förstå all sorts musik, både ny och gammal.

Vi tar det ifrån början. Om vi ska skriva noter behöver vi ett *notplan*.

Notplanet består av 5 linjer och fyra mellanrum. Det är på dessa linjer och i dessa mellanrum vi skriver våra noter. Du vet säkert sedan tidigare att de toner som vi använder i västerländsk musik har fått sina namn efter alfabetets sju första bokstäver. A, B, C, D, E, F och G. För att veta hur man hittar dessa toner behöver vi komplettera notplanet med en *klav*. Ordet klav betyder nyckel. Den vanligaste klaven är G-klav – en tjugsig krumelur som är en ”nyckel” som visar var tonen G finns.

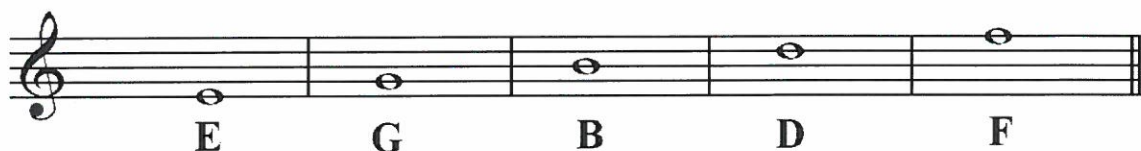

2. Noternas namn och C-dur skala

Man kan alltså skriva noter på notlinjerna eller mellan. Vi börjar med att lära oss noterna i "mellanrummen". Tills vidare jobbar vi med *helnoter*, som ser ut som en liggande oval (ej ifylld).

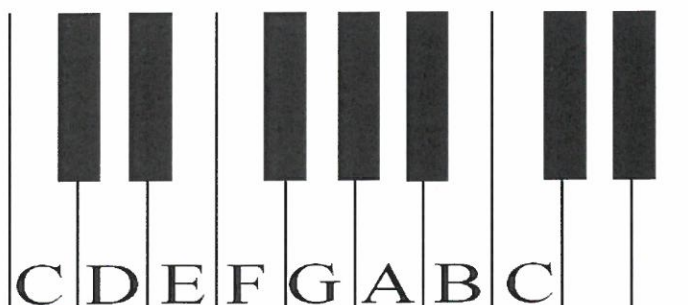

Som du ser bildas ordet FACE (=ansikte). Det gör det lite lättare att komma ihåg. Det är viktigt för tydligheten att noten rör vid både linjen ovanför och under. Vad heter då noterna som ligger på linjerna?

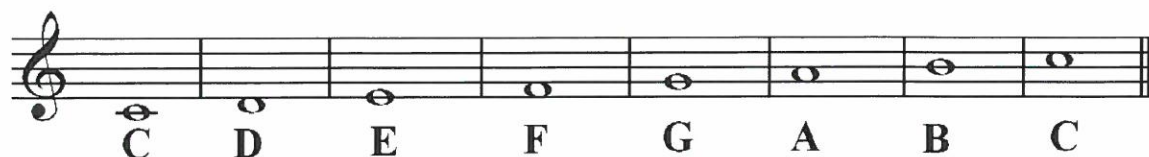

För att minnas dessa kan man använda en ramsa. Jag har använt t.ex. En Groda Bakar Dyra Frallor. OBS: Tonen "B" kallades förr i tiden för "H" i Sverige och Norden. Det kan man se i äldre notböcker. När man skriver noter på linjerna ska noten **inte** röra vid notlinjerna ovanför och under. Det är alltså viktigt att noten blir lagom stor så att alla kan se exakt vilken det är.

Om man på ett piano spelar på de vita tangenterna i en viss ordning får vi något som kallas *stamtoner*. C, D, E, F, G, A, B. Dessa bildar tillsammans en C-dur skala, ett "tonförråd" som ligger till grund för många melodier.

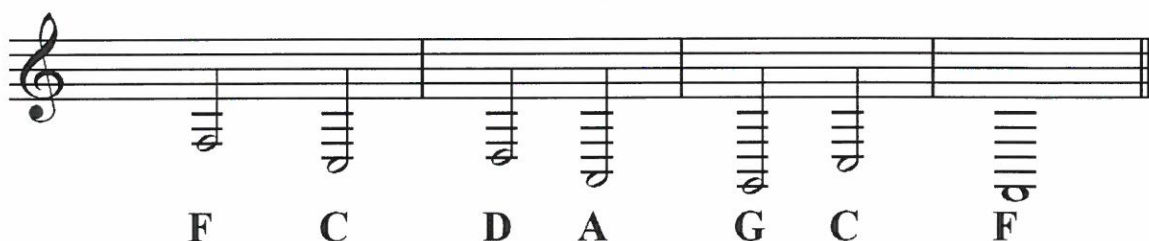

Så här ser C-dur skalan ut i noter:

3. Hjälpelinjer och F-klav

Det finns toner som är ”mörkare” (lägre) eller ”ljusare” (högre) än de som ligger på notplanet 5 linjer. Här är t.ex. några toner som är lämpliga att spela på en elbas. (I detta exemplet visas halvnoter, mer om dessa längre fram) Lägga istället märket till alla *hjälpelinjer* som krävs för att visa så låga toner. Inte speciellt lätt att läsa, eller hur?

Då är det mycket smartare att använda en annan klav istället. Kolla här på exakt samma toner men skrivna i F-klav (eller basklav):

4. Ryt, takt och notvärden

En annan sak som är viktig vid notskrift är rytmen och takten. Det absolut vanligaste i pop- och rockmusik är att man använder **4/4-takt**. Detta uttalas "fyra fjärde-dels takt". Det betyder att det får plats fyra fjärdedelar i varje takt. Det kan då se ut så här:

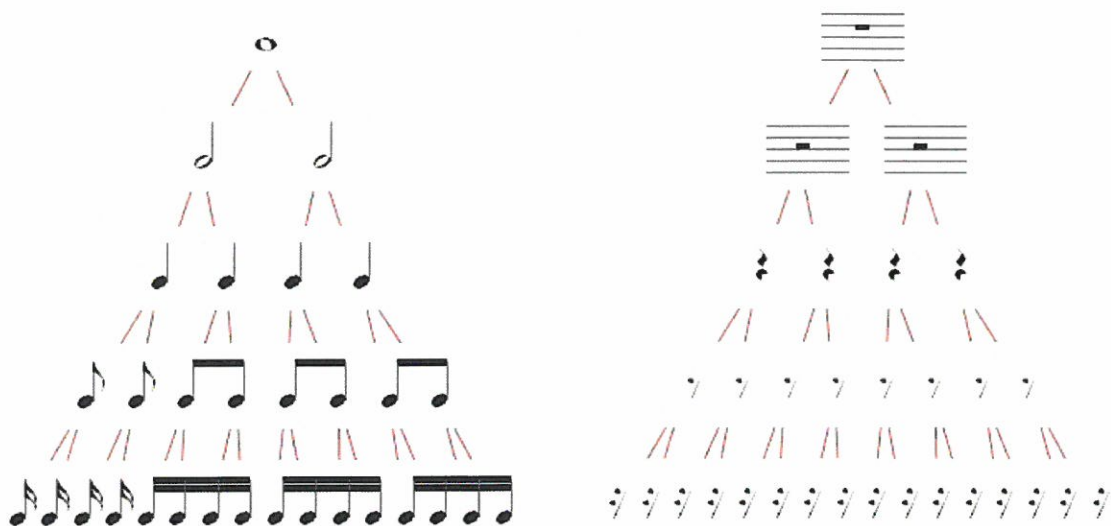
Direkt efter G-klaven talar man alltså om **takt-arten** 4/4-takt. Man kan då räkna till fyra innan det kommer ett nytt taktstreck. I föregående exempel ser vi alltså 4 takter med fyra fjärdedelar i varje takt.

Det finns även andra taktarter, t.ex. 3/4-takt ("tre fjärdedels-takt") även kallad vals-takt. Det kan se ut så här:

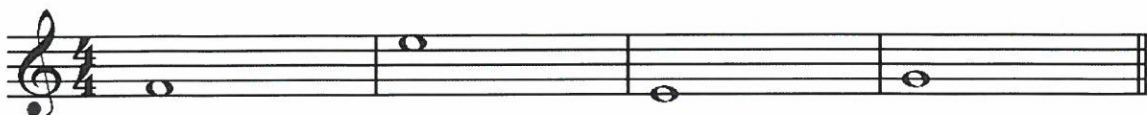
Här ovan har vi alltså 5 takter med 3 fjärdedels-noter i varje. Sätt ut noternas namn!

Nu kommer en översiktsbild på de vanligaste notvärdena och pauserna. Till vänster den översta helnoten ner till de nedersta sextondelsnoterna. Varje rad visar vad som får plats i en 4/4-takt. Det fungerar på samma sätt med pauserna till höger från heltaktspaus överst till sextondels-paus längst ner.

Notvärden och motsvarande pauser

Vi går tillbaka till 4/4-takt. Nu använder vi hel-noter och det får plats 1 helnot i var takt. Man hinner räkna "1, 2, 3, 4" för varje hel-not som spelas.

Ett annat vanligt notvärde är halvnoten. Namnet avslöjar att noten varar i en halv takt. Det får därför plats 2 halvnoter i varje takt. Vi tittar tillbaka på basstämman skriven i F-klav. I detta fallet är det halvnoter i de tre första takterna och en hel-not i den sista takten

Det går faktiskt utmärkt att blanda olika notvärden i samma takt! Här är ett exempel där jag blandar 2st fjärdedelsnoter och en halvnot på olika sätt. Gör en egen blandning i sista takten.

Åttondelar är ett ännu kortare notvärde. Den ser ut som en fjärdedelsnot men med en "flagga" på skaftet. Här är ett exempel med en åttondelsnot och resten utfyllt med pauser. Glöm inte att varje takt måste gå "jämt ut". Öva åttondelsnoter i de tomma takterna.

Vid 4/4-takt får det plats 8 stycken åttondelsnoter i varje takt. Det är vanligt att man sätter ihop dessa 4 & 4 eller 2 & 2 med en balk (istället för en egen flagga på varje not), allt för att det ska bli så lättläst som möjligt. Testa själv i den tomma takten.

Här kommer en blandning med fjärdedels-noter och åttondels-noter: Gör din egen blandning i sista takten.

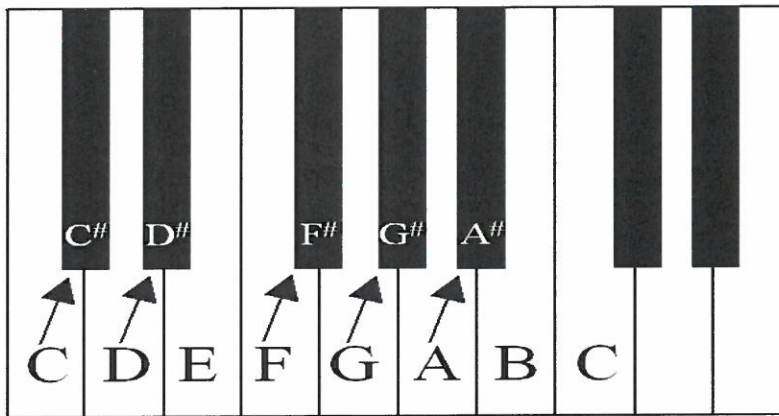
Sextondelsnoter är ännu kortare, bara hälften så lång som en åttondelsnot. Kännetecknet är 2 flaggor:

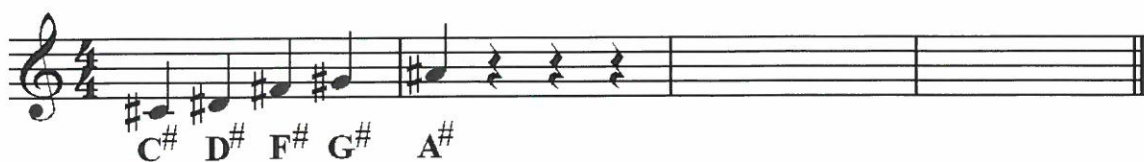
Det fungerar likadant med balkar om man har många sextondelar ihopa. Men OBS man använder då **2 balkar!** Fyll den tomma takten med sextondelar. Hur många får plats? Jo, 16 stycken så klart!

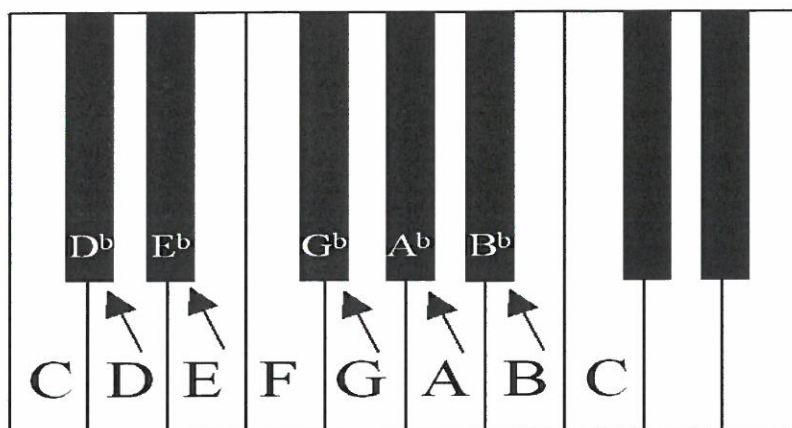
5. Korsförtecken och B-förtecken

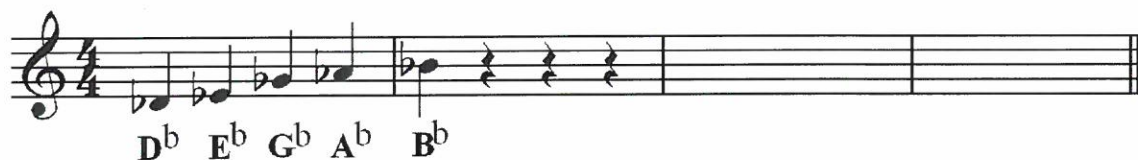
På denna bild av pianotangenter ser vi de svarta pianotangenternas namn. Om man sätter ett korsförtecken (#) efter t.ex. tonen C får man ett C[#] (uttalas ciss) som ligger precis till höger om tonen C. Korsförtecken höjer tonen (se pilen) och ger ändelsen -iss. Så här kan de svarta tangenternas toner se ut med noter.

Det märkliga är att de svarta pianotangenterna har dubbla namn. T.ex kan man betrakta tonen Ciss (C#) som ett "sänkt" D. Då sätter man ett b-förtecken efter D och får istället D^b (uttalas dess). B-förtecken sänker tonen, som pilarna visar, och ger ändelsen -ess. (Undantag A^b uttalas "ass" och E^b uttalas "ess".)

Så här ser de svarta tangenterna ut med noter med B-förtecken.

6. Ackord, dur, moll och lägen

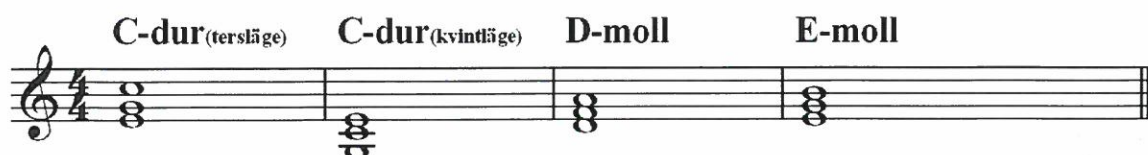
Man kan även stapla noter ovanpå varandra för att kunna visa olika ackord. Här är några dur-ackord:

I dur-ackord finns det tre toner som ska klinga tillsammans. I t.ex C-dur är det nedifrån räknat tonerna C, E och G. Tonen C är grundtonen, tonen E kallas "tersen" och tonen G kallas "kvinten".

Det häftiga är att det är tillåtet att ta ackorden med tonerna i valfri "ordning". Det kallas olika lägen. Om C är längst till vänster av tangenterna kallas det "*grundläge*"(se ovan). Men det går alltså

utmärkt att även spela C-dur med tonen E längst till vänster eller varför inte tonen G längst till vänster. Då kallas det "*tersläge*" respektive "*kvintläge*" (se nedan).

Moll-ackord är också mycket vanliga. Dom klingar lite mer "sorgligt". Man förkortar ordet "moll" med ett litet m. D-moll blir alltså "Dm". Exempel på visor som går i moll: Vem kan segla förutan vind, När trollmor har lagt, Byssan lull koka kitellen full.

7. Spela med två händer

En pianist kan ju använda båda händerna samtidigt för att spela. Vänster hand kan då spela F-klavens noter och höger hand spelar G-klavens noter. En litet exempel:

Blinka Lilla Stjärna

Nu har du grunderna för att kunna läsa och skriva lite noter. Men jag kan lova dig att det finns mycket kvar att upptäcka. Lycka till!